

RAKK TAMÁS

Gondolatok magyarországi erdészeti vezetők májusi bajorországi tanácskozásáról

Az átalakulás nehéz és egyelőre nehezedő viszonyai között különleges erőfeszítést követel a sürfnődő problémák megoldása, kiváló tehetség szükséges a sikeres gazdálkodás újának megtalálásához és zsenialitásért kiált az új, jó struktúrák kialakítása. Ha a különleges képességek ezen halmaza nincs jelen, akkor nagyon gyakran fordulunk a könnyebb megoldások felé, azaz: másoljuk vagy másolni akarjuk a meglévő – az elmúlt évtizedekben alkalmazott és létrejött – sikeres módszereket, megoldásokat, struktúrákat.

Számunkra az elmúlt évtizedekben ingerlően sikeres, irigyellen elérhetetlen életszínvonalú volt a nyugati világ. Emiatt sokan – úgy tűnik – egyetlen üdvözítő eszköznek tekintik a nyugati megoldások adaptálását, a rendszerváltás gyorsabb, eredményesebb végrehajtása érdekében. Közben feladják önálló gondolkodásukat, megszerzett tudásukat, tapasztalatukat és a mások sikerének, valamint a jelen nehézségeinek súlya alatt létező tehetőségükről is könnyen elfeledkeznek.

Nemcsak mások, mi erdészek is ilyenek vagyunk. A gazdaság minden pontján jelentkező problémák – talán fokozott mértékben – zúdultak a magyar erdőgazdálkodásra. A rendszerváltással járó vezetői személycserék nem minden esetben voltak szerencsések. (A jelkesedés csak részben képes pótolni a tehetséget, a politikai élköveteltség pedig képtelen helyettesíteni a szakmai tudást.) Az „erdész társadalom” talán létező egysége gyorsan szétzilálódott, így aztán a „hogyan továbbra” adott válasz keresésénél nem az egyetemes sokrétű tudás sikeres ötvözése, hanem a gyorsan alakult klikkek gőgös bezárkózása volt a meghatározó.

A magyar erdőgazdálkodás problémáinak megoldására többen választának az egyetlen nagy nemzeti vállalatba tömörülést, melyet minisztériumi „kézi vezérléssel” irányítának, döntően költségvetési háttérre támaszkodva. Ennél a megoldásnál gyakran szerepel a legelső érvек között, hogy a legjobb európai gazdasággal rendelkező Németországban is ilyen szervezésben kezelik az állami erdőket.

Akik nagyobb gazdálkodási tapasztalattal rendelkeznek, több bennük az önbizalom a nehéz helyzetek megoldására, azok az eredményes gazdálkodás megszervezése mellett törekednek a felzárkózásra és a fellendülés biztosítására a vállalkozói felfogásban rejlik, többlet eredményekre hivatkozva a részvénytársasági működési forma mellett teszik le a voksot.

Ebben a felfogásban helyet kap a demokrácia működésének egyik sarkköve, az *ellenérdekeltség megieremtése*. Nevezetesen: kemény szakmai felügyelet a minisztériumok részéről (az Erdészeti Hivatal már meg is alakult) és önálló jogi személyként működő vállalkozó gazdálkodó egységek részvénytársasági keretek között. (A két határozott elképzelés mellett sok zavaros megoldási javaslatot is hallani.)

A Bajorországba érkező magyar vezető szakember csoport összetételében valószínű hordozója volt a röviden vázolt nézeteknek. Mindenki várakozással tekintett az előadásorozat elé.

Sok érdekes (néhány kevésbé érdekes) előadás elemzés, gondolat közül itt röviden csak háromt említenék.

1. *Dr. Holzápfel* elnök úr az Országos Erdő- és Erdőgazdasági Intézet igazgatója szerint a mai Bajor Állami Erdészeti intézmény a középkorból származik, melyet nagyon gyorsan reformálni kell és a legújabb kor eredménycentrikus elvárásainak megfelelő formában alakítani.

Fontos a divíziós egységek kialakítása, melyeknek eredményre kell törekedniük, mert a költségvetés egyre kisebb terhetek hajlandó elviselni.

Dr. Hartmann úr a Bajor Erdészeti Egyesület elnöke hangsúlyozta, hogy vizsgálat alatt van az egyes gondnokságok kerületeinek nagysága. Eddig átlagosan 1000 ha erdőt kezel egy kerületvezető. A konkrét munkák elemzése alapján valószínű, hogy 1700–2000 ha nagyságra kell emelni a kerületeket. Hangsúlyozta továbbá, hogy minden vonalon fontos a költségmegtakarítás az eredményes gazdálkodás bevezetése. Fent említett két fontos szakemberen kívül több a gyakorlathoz közelebb álló – előadó is említette a gyökeres változtatás szükségességét, mellyel a bajor – hagyományosan konzervatív – állami erdők kezelésénél szembe kell nézni.

(Úgy gondolom, a lehető legjobbkor jött ez a tanácskozás és figyelemztetés: nehogy lemaradjunk egy elavult struktúrát, amelyet 20 vagy 30 év múlva ismét átalakíthatunk! Merni kell vállalni az újat, esetleg a sajátos magyar megoldást, hisz biztató példák Európa más tájain vannak. Lásd Svédországot, ahol az erdőket már részvénytársasági keretek között kezelik.)

2. Az állami erdők kezelésének, irányításának elavult szerkezete mellett nagy érdeme a bajor erdészeknek, hogy hatáskörükhöz tartozó erdőterületekre részletes természetvédelmi programot dolgoztak ki, melynek nagyon jó propagandát csináltak a társadalom felé. Ennek is köszönhető, hogy a költségvetés eddig „késztűs kézzel” bánt az erdészekkel, persze volt miből! Úgy tűnik, hogy az igen alapos munka folytán a bajor erdészek tekintélye lényegesen nagyobb a környezetvédelemben szemben, mint a magyar erdészeké, pontosabban fogalmazva nagyon jó együttműködés alakult ki a – néha ellenségeknek kiáltott – két tábor között.

3. Bajorországban is vannak katonai célokat szolgáló elkülönített szervezetben kezelt erdők. Ezekről az erdőkről, az ott dolgozó erdészekről nem ellenségesen nyilatkoznak a bajor „államerdészek”, hanem a legnagyobb természetességgel veszik tudomásul létüket, és egymást segítve dolgoznak.

Csodálkozni a négy száz éves spesszárú tölgyeseken a – nagyon sok pénzért – átalakított nürnbergi környezetvédelmi erdőknél lehetett, de okulni is sokat lehet a jelen gondjaiból, melyeket a német kollégák felsoroltak.

Befejezésül remélem, nem tűnik szempontatlanságnak, ha azt is megemlítem, hogy nagyon sok ponton **lépésszínben vagyunk, hogy nincs szegyenkezni valónk, ha tevékenységünket összehasonlítjuk.** A józan ész győzelme lesz, ha ezt a lépésszínny – kényelemből, kishitűség miatt – nem veszítjük el, hanem a Németországban szerzett tapasztalatokkal kiegészítve a gyorsabb kilábolás szolgálatába tudjuk állítani.

TELEGDY PÁL (ERDŐSZÖV)

Vállalkozás a magyar erdőgazdálkodásban

Napjaink egyik legdivatosabb kifejezése a vállalkozás szó, amely jelentéstartalmánál fogva igen tág határok közötti fogalmak jelölésére alkalmas. Vállalkozni lehet orzotti javak értékesítésétől kezdve, más vagyónának a személyes kockázat nélküli hasznosításáig mindenre, és mindez belatarozik a vállalkozás fogalomkörébe.

Ezért tisztázni szeretném rögtön az elején, hogy vállalkozás alatt azt a tevékenységet értem, amelyben a vállalkozó a tulajdonában lévő anyagi vagy szellemi javait, vagy egzisztenciáját kockáztatva kísérlet meg haszonra szert tenni.

Ebben a felfogásban a vállalkozónak mindenképpen valamilyen formában tulajdonosnak kell lennie, a tulajdonos azonban nem feltétlenül vállalkozó. Akinek nincs olyan tulajdona, amit kockáztatna az adott ügylet kapcsán, az nem tekinthető vállalkozónak.

A tulajdonos alapvetően négy dolgot tehet tulajdonával:

- nem törődik vele, esetleg veszni is hagyja,
- gondoskodik a megvásárlól, fenntartásáról,
- saját maga lát hozzá annak működtetéséhez
- vagy a működtetést megbíz valakit.

E cselekvések között a vállalkozás esetei:

- amikor a tulajdonos maga lát a vagyona működtetéséhez,
- amikor megbíz valakit azzal, hogy vállalja el az állagfenntartást a saját eszközeivel,
- vagy azzal bízik meg valakit, hogy az a saját eszközeivel hasznossal működtesse a vagyont.

Az első esetben maga a tulajdonos, a többinél a megbízott az, aki a vállalkozó.

A tulajdonos szabadon választja a fenti cselekvések és azok átmeneti között, de ebben korlátozza a saját érdek, a másokkal szembeni kötelezettség és természetesen maga a tulajdon is, támaszt követelményeket, hord magában lehetőségeket, melyekre a tulajdonosnak tekintetű kell lennie.

A mai Magyarországon két tulajdonforma és így kétféle tulajdonos létezik: magán és állami. Mindkét esetben azonos a választás szabadsága, az érdekekben és a korlátokban azonban már eltérések vannak, például:

- az államnak érdeke kell legyen, hogy a magántulajdon minél jobban működjön, ez fordítva nem biztos;
- a magántulajdonosnak csak szűk környezetében van felelőssége, míg az államnak polgáraiért, de nemzetközi viszonylatban is, de ezen felelősséget a magántulajdonos közvetlenül, vagy kevés áttétellel gyakorolja, míg az állam viszonylag nagyszámú apparátusában nehezen lelhető fel a közvetlen felelős stb.

Amiben mindkét tulajdonformában az azonoságra kellene törekedni, az az érdek a vagyon gyarapításában és az elérhető hozamok iránti jogos igény maradéktalan érvényesítése. Az ehhez szükséges tulajdonosi magatartásformák a rendszerváltás kezdete óta eltelt idő rövidsége miatt sajnos még egyik szektorban sem alakultak ki.

A vállalkozás helye és szerepe az erdőgazdálkodásban

Hazánk erdőgazdálkodása az elmúlt néhány évben több változáson ment keresztül, mint ez ideig egy közepes vágás-

forduló alatt összesen. Éppen a vágásfordulóban gondolkodásból adódik, hogy az ilyen viharos változásokat az erdőgazdasági ágazat jobban megszenvedti, mint a nemzetgazdaság egyéb területei és ennek hatását ma még csak sejtteni lehet. *Az nem lehet feltételezni, hogy a rendszerváltás az erdőgazdálkodást kevésbé érinti, mint más ágazatokat, és azt sem, hogy további változások már nem lesznek. A sok változás között egy dolog látszik bizonyosnak; az erdőgazdálkodás már ma sem, a jövőre nézve pedig még inkább elképzelhetetlen a vállalkozások sora nélkül. Az erdőtulajdonos nem engedheti meg, hogy azokat a munkákat, amelyek vállalkozóknak kiadva gazdaságosabban végezhetőek el, mint ha arra saját kapacitásokat tartana fenn, ne vállalkozókkal végeztesse. Hogy melyek ezek a területek, azon végeérhetetlenül lehet vitatkozni. Az elmúlt év vége felé a FAGOSZ keretében került megrendezésre egy, jelen előadással azonos témájú problémafelvető megbeszélés, amelyen a résztvevő szakközönség soraiban elhangzott néhány, jellemző véleményi szeretnék idézni:*

- A vállalkozó tönkreteszi az erdőt.
- Nem szabad túl nagy teret engedni a vállalkozásoknak, mert akkor ki leszünk szolgáltatva nekik.
- Az az igazi, ha teljes körű kezelésére szól a vállalkozói megállapodás.

Jómagam ez utóbbi véleményhez állok közelebb azzal a kiegészítéssel, hogy ennek a feltételei még nem alakulhattak ki.

A teljes ellenkezőkkel szemben meg kell említeni, hogy egyáltalán nem új dolog a vállalkozó igénybevételezünkben. A fakitermelésben általában el volt terjedve, de egyféle vállalkozás volt a várakosság az erdőművelésben a háború előtt, úgy gondoljunk az idegen fogatokra, amelyek a csemetekertűl a szállítási elterjedtek voltak. A köztes művelés is ide sorolható. Mindezek néhol még ma is működő erdőgazdasági vállalkozások, mint egy-egy feladat leggazdaságosabb megoldásai.

Arra a felvetésre, hogy kiszolgáltatottá lehet válni, megemlíteném az alapvető különbséget a munkaerő és a vállalkozó között: *a vállalkozó akar vállalkozni.*

Az erdőgazdasági vállalkozó pedig nyilván az erdőgazdálkodás terén akarja ezt tenni, így ő az, aki kiszolgáltatottá válhat.

Összefoglalva az eddigieket, az én véleményem az, hogy a vállalkozásnak az erdőgazdálkodás minden területén létjogosultsága van. Annak azonban, hogy mely területeken milyen mértékben lehet vállalkozásokat alkalmazni, határt szabhat a tulajdonosi szándék mellett az erdő elsődleges rendeltetés és a megoldás gazdaságossága. Az összefoglalást megelőzően szándékosan kerültem el azt az ellenvetést, hogy a vállalkozó tönkreteszi az erdőt, mert ez a mai állapotokat nézve esetenként így igaz, ezért ezzel a kérdéssel külön kell foglalkoznunk.

A szakmai vállalkozások erősítésének szükségessége

Amikor korábbi EFAG munkahelyem első számú vezetőjének egyetértésével, sőt mondhatnám kifejezett ösztönzésére úgy döntöttem, hogy főfoglalkozású vállalkozó leszek, nyu-

godtan fogtam új munkám megszervezéséhez, azt gondolva, hogy **korábbi munkatársaimmal a kölcsönös érdekelttség alapján is együttműködöm majd**, legalább olyan jól, mint az ideig. Hihettem ezt azért is, mert állami erdőgazdaság keretében működő mezőgazdasági szakcsoportként kezdtük meg tevékenységünket, azaz jogilag is kötelező lett volna az együttműködés.

Nem így történt. És, hogy miért nem, arra egy beszélgetés során jöttem rá, amit volt munkahelyem egyik felsőszintű vezetőjével folytattam. Itt hangzott el ugyanis az a jellemző vélemény; te már áttáltál a másik oldalra. Ennek a felfogásnak, ami elég elterjedt, az erdőszársadalomra gyakorolt káros hatása abban is megnyilvánul, hogy meggátolja szakembereink szakmai vállalkozóvá válását. Pedig, ha elfogadjuk azt, hogy a magyar erdőgazdálkodásban helye van a vállalkozásnak, a következő teendőnk annak az elismerése kell legyen, hogy nincs fontosabb annak megvalósításánál, hogy azok legyenek ezek a vállalkozók, akik eddig is az erdőgazdálkodásban dolgoztak, vagy a szakma valamelyik tanítványeiból szerzett képzését. **Csak ők azok, akikről elvárhatjuk azt a természetszerűen alapuló szakértelmet és szakmai lelkiismeretet, ami az erdőben folyó munkánknál elengedhetetlen.** Az ilyen vállalkozó szakmai előképzettségénél fogva éppen úgy „letéteményese” a magyar erdőknél, mint bármelyik kollégája, **ezért elvárhatóan nem teszi tönkre azt.**

Napjaink gyakorlatában ezzel szemben az erdőgazdálkodási vállalkozó tevékenységre a különféle erdei munkától a fakereskedelemig – beleértve a külkereskedelmet is – többnyire szakmánktól idegen vállalkozóknak megbízásokat. A megbízói a megbízás adásakor elsősorban a vállalkozó árajánlata befolyásolja, csak kisebb mértékben annak szakmai felkészültsége, referenciái, jóállami képessége nem teljesítés vagy károkozás esetén stb. Mivel az áraknak szinte kizárólagos szerepe van, a megbízónak egyenesen kedvezőlen, ha szakmabelivel kell tárgyalnia, ezért általában csak végső esetben fordul ismert szakmai vállalkozóhoz. De nem kedvezőbb a szakmai vállalkozók helyzete sem, mert pl. egy versenytárgyaláson, ha egyáltalán ilyenre sor kerül, mármint hivatalosan, vagy kiesik a versenytől, mert a kialakulni látszó árak már nem fedezik egy szakmai szempontból még elfogadható szinten a végrehajtás költségeit, vagy megnyerve azt, mert a megbízásra egyszerű megélhetési okokból szüksége van, a szakmai követelményeknek csak addig a mértékig tesz eleget, amennyire arra a vállalkozói díjban fedezet van és ezzel éppen szakmai vállalkozói híre szenved csorbát. Feltehetjük tehát a kérdést; csak a vállalkozó az, aki tönkreteszi az erdőt? A válasz pedig nem lehet más; nem, hanem az is, aki nem garantált szakmai vállalkozónak ad megbízást olyan megbírói díj mellett, mai nem is teszi lehetővé a szakszerű munkát.

Nem lehet tehát vitás, hogy az erdőgazdálkodásban legalább az erdőállománnyal kapcsolatos munkáknál kizárólag szakmai vállalkozókat szabad alkalmazni.

A kérdésre pedig, hogy honnan vegyük őket, az előzőeken adtnak választ. A gond csak az, hogy az erdőgazdálkodás, mint tagadjuk, a nemzetgazdaságnak egy igen kicsi, elszigetelten működő része, így az itt dolgozók még annyira sem készülhetek fel a gazdasági változásokra, mint a mezőgazdaság egyéb területein dolgozók, akikről pedig már tudjuk, hogy alig vagy inkább sehogyan sem.

Ha az erdő tulajdonosa, kezelője kiszámította, hogy a vállalkozás igénybevétele jeleníti egy feladat leggazdaságosabb megoldását, és belátja azt, hogy csak néhány legkézenfekvőbb megoldást javasoljak:

Fel kell deríteni azokat a munkatársakat, akiket foglalkoztat már a vállalkozóvá válás gondolata, esetleg már folytatják is azt a cég rezsiköltségen, és rá kell beszélni őket a főfoglalkozás-szerű vállalkozásra. Az ehhez szükséges eszközöket a lehető legkedvezőbb feltételekkel kell a részünkre eladni. (Ne a felélt, hanem a megéltet szolgáló bevételeként kezeljük.) Biztosítani kell a kölcsönös érdekeken alapuló tartós együttműködés feltételeit, amit célszerűnek tartok a vállalkozó kollégával közösen kialakítani. Ez talán a legnehezebb, a korábbi munka- vagy főnök-beosztott viszonyt olyan együttműködési viszonyra alakítani, ahol a felek egymás egyenrangúságát elismerik. Természetesen még igen sok olyan dolog van, amivel elő lehet segíteni a szakmai vállalkozó indulását és ha az erre irányuló szándék megvan, ötlet is fog születni a megvalósításra.

A vállalkozás és az erdőszársadalom

Egész eddigi mondanóm abból az alap gondolatból táplálkozott, hogy Magyarországi erdővagyonra erdőszársítási lehetőség adott és adottak vagyunk mi erdőszársítók, akiknek hivatása az erdőgazdálkodási feladatok elvégzése, részben attól az egyáltalán nem szegélyhivatalú szándéktól vezérelve, hogy ebből szeretnénk megélni. Bárhogy is szeretnénk, az erdőgazdálkodás nem vonható ki a hazánkban zajló gazdasági folyamatokból, itt pedig mérlyerhető változásokra került és kerül még sor, elsősorban azért, mert a régi struktúrák már nem voltak képesek ezt a megélhetést a megszokott módon és mértékben biztosítani. A megélhetésért folyó küzdelem szakmánkat sem kerüli el, és egyik szomorú következményeként az erdőszársítadalom megosztottsága főle szokatlan méreteket öltött. Sokan úgy érzik, hogy ezt a megosztottságot az erdő tulajdoni vagy kezelői megosztottsága tovább fogja növelni és ezért mindent elkövetnek annak elkerülésére. Szerintem az erdő akkor is erdő marad, ha a tulajdonosa vagy kezelője megváltozik, az erdőszárs pedig erdőszárs marad akkor is, ha a gondjaira bízott erdő tulajdoni, kezelői viszonyaiban változás áll be. Ezért a jelenlegi megosztottság okát kizárólag a megélhetésért folyó küzdelemben látom. Ebből a nézőpontból szemlélve a dolgokat, van egy elképzelésem, amit megvitátásra ajánlanék.

A jövő erdőgazdálkodásában elválaszthatnánk az erdőkezelői, -felügyelői feladatokat az erdőmennyiségért való gazdálkodási feladatoktól és míg az előbbi állami alkalmazott, addig az utóbbi vállalkozói szervezetekre bízom, pl. haszonbérlet formájában. A profi vállalkozó által fizetett haszonbérletből eszközbe és javadalmazásában is profi kezelőszervezetet hoznék létre, amelynek egyik fontos feladata lenne az erdőállományok haszonbérletre való előkészítése is, hogy a vállalkozó kockázata ne az legyen, hogy a haszonbérleti díj alapjául szolgáló adatok jők-e, hanem az, hogy a többi vállalkozó között hogyan állja meg a helyét.

A kezdő szakembernek az állami kezelőszervezetben kellene 2-3 évi praxist szereznit, ami után eldöntheti, hogy hol kívánja pályáját folytatni. Az erdőkezelés biztosabb egzisztenciát, a vállalkozói lét a kockázattal arányos nagyobb jövedelmet ígérne.

Annak, hogy egyáltalán való-e erdőszársítók, már az iskolában el kell döntenie. Ebben a felállásban egymás mellett, egymásért, de jól elkülönített pénzügyi rendszerben működhetne az erdőszársadalom, belső összhangon alapulóan a mainál egységesebb külső képet felmutatva, nem kérve, de kérdéssel a mai-nál nagyobb társadalmi megbecsülést, amely gondolom valamennyiünk közös óhaja.